

Współczesne zagrożenia bezpieczeństwa narodowego

Julia Nowicka

Abstract: The presented article defines contemporary understanding of the conception called *national security* pointing out its metamorphosis shaped by typical circumstances of XXI century. It is stressed advisability of taking steps to secure and rescue not only people and fixed assets but also environment from military and non military threats.

A significant part of this article deals with typology of threats which falls into a fundamental category of national security. The article also shows how development of science and technology influences growing social concerns and functioning national structures. It also emphasizes synergistic character of contemporary catastrophes, defines sources of threats of XXI century and their impact on national security. Thus it was necessary to stress the role and tasks the national defense understood very widely.

Keywords: security, catastrophes, rescue service, environment, threats.

Modern threats to national security

Abstrakt: W prezentowanym artykule określono współczesne rozumienie pojęcia *bezpieczeństwo narodowe*, wskazując na jego metamorfozę związaną z uwarunkowaniami charakterystycznymi dla XXI w. Podkreślono zasadność podejmowania działań na rzecz ochrony i ratownictwa ludności oraz substancji materialnej i środowiska przed zagrożeniami militarnymi i niemilitarnymi. W treści artykułu znaczące miejsce zajmuje typologia zagrożeń, które ujęto jako podstawową kategorię bezpieczeństwa narodowego. Zaznaczono wpływ rozwoju nauki i techniki na wzrost obaw społecznych i funkcjonowanie form narodowych. Wskazano także na synergiczny typ współczesnych katastrof oraz określono źródła zagrożeń XXI w. wraz z ich wpływem na bezpieczeństwo narodowe, co wymagało podkreślenia roli i zadań szeroko rozumianej obrony narodowej.

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo, katastrofy, ratownictwo, środowisko, zagrożenia

Wstęp

Opisy leksykalne określają bezpieczeństwo jako odczuwany stan pewności, spokoju, zabezpieczenia, a także wskazują na brak zagrożenia i ochronę przed niestabilnością. Bezpieczeństwo ma charakter podmiotowy, tzn. będąc naczelną potrzebą człowieka jest zarazem podstawowym dążeniem państwa, zaś jego zaburzenie powoduje niepokój i poczucie zagrożenia. Będzie ono oznaczać stan psychiczny lub świadomości wywołany postrzeganiem danych zjawisk jako niekorzystne lub niebezpieczne. Szczególnie istotne są tutaj oceny formułowane przez dany podmiot, gdyż leżą one u podstaw działań podejmowanych w celu umacniania jego bezpieczeń-

stwa. W takim ujęciu zagrożenie mieści się w sferze odczuć psychicznych i ma charakter subiektywny.

Drugi aspekt zagrożenia stanowią czynniki powodujące niepewność i obawy, do których zaliczyć można rzeczywiste działania innych uczestników życia społecznego, niekorzystne i niebezpieczne dla żywotnych interesów i podstawowych wartości danego podmiotu (jednostkowego lub zbiorowego). Jest to więc zagrożenie realne. Jego postrzeganie może być odbiciem faktycznego stanu rzeczy (zagrożenia rzeczywistego czy potencjalnego) lub może być fałszywe.

Należy zwrócić uwagę, że analizowanie bezpieczeństwa w kontekście potencjalnego ryzyka wymaga wzięcia pod uwagę możliwości popełnienia błędu w ocenie, związanej z postrzeganiem zbyt szerokiego zespołu zjawisk negatywnie ocenianych jako zagrożenia. Niezależnie jednak od wszelkich trudności wpływających na identyfikację zagrożeń, wiedza o nich jest podstawowym warunkiem do wszczęcia działań zapobiegawczych.

1. Bezpieczeństwo narodowe

Bezpieczeństwo jest pojęciem o szerokim zakresie. Etymologia wskazuje na opis „stanu niezagrożenia, spokoju, pewności, wolności od zagrożeń, strachu lub ataku”¹. Równocześnie przez bezpieczeństwo rozumie się proces, „w którym stan bezpieczeństwa i jego organizacja podlegają dynamicznym zmianom stosownie do naturalnych zmian uwarunkowań bezpieczeństwa”². Nie ma więc czegoś takiego jak trwałe, raz ustanowione czy zorganizowane bezpieczeństwo.

W procesie tworzenia bezpieczeństwa międzynarodowego żywotne interesy narodowe są priorytetowe wobec interesów międzynarodowych. Wynika to z faktu, że pierwszoplanowym celem państw i narodów jest zapewnienie spokojnego bytu przede wszystkim sobie. Oczywiście jest ponadto odpowiedzialność rządów za własne społeczeństwo, nie zaś za społeczność międzynarodową³.

Wbrew pozorom, bezpieczeństwo państwa nie jest stanem, który można osiągnąć z pominięciem konieczności realizacji innych celów. Jest to jedna z tych wartości, o które należy zabiegać w sposób ciągły – kształtować, modyfikować i dostosowywać adekwatnie do zmieniającej się sytuacji zewnętrznej i wewnętrznej. Ów proces ma na celu przede wszystkim zapobieganie zagrożeniom, ale również przygotowywanie kraju do egzystencji w warunkach wszelkiego rodzaju kryzysów i wojny, a później efektywnej odbudowy. Bezpieczeństwo narodowe tworzy nieustannie cały naród poprzez pracę swych umysłów, serc i rąk, zwiększając tzw. siłę narodową. Wpływa ona na ochronę wartości oraz interesów narodowych, broni ich

¹ R. Jakubczak, *Bezpieczeństwo narodowe Polski w XXI wieku*, Warszawa 2006, s. 14.

² Ibidem, s. 15.

³ Vide J. Stańczyk, *Współczesne pojmowanie bezpieczeństwa*, Warszawa 1996, s. 23.

przed nieustannymi zagrożeniami militarnymi i niemilitarnymi, a także tworzy sprzyjające warunki do rozwoju dobrobytu w środowisku międzynarodowym. Zatem polityka bezpieczeństwa państwa obejmuje wypracowanie strategii bezpieczeństwa oraz kierowanie przygotowaniem środków i realizacją zadań z zakresu bezpieczeństwa narodowego w koordynacji z innymi państwami oraz instytucjami bezpieczeństwa międzynarodowego⁴.

Współczesne składniki bezpieczeństwa to – obok aspektów wojskowych i politycznych – czynniki gospodarcze i technologiczne, zasoby surowcowe oraz polityka w zakresie ekologii, demografii, spraw społecznych i humanitarnych. Koncepcję bezpieczeństwa należy poszerzyć o sprawy związane z zachowaniem tożsamości narodowej oraz zapewnieniem właściwego udziału narodu i państwa w rozwoju cywilizacyjnym współczesnego świata. Godny zaznaczenia jest ludzki wymiar bezpieczeństwa, czyli poszanowanie podstawowych praw i swobód obywatelskich. Stąd też

bezpieczeństwo współcześnie jest czymś więcej niż synonimem biologicznej egzystencji narodu i istnienia państwa; zawiera w sobie określone osiągnięcia lub aspiracje dotyczące sposobu i poziomu życia, a także kryteria ustrojowe⁵.

W tradycyjnym, potocznym ujęciu, bezpieczeństwo ogranicza się często do zapewnienia przetrwania. Jest to niepełne, tzw. wąskie rozumienie bezpieczeństwa. Jego pozytywny obraz obejmuje zespolenie obydwu składników, czyli zapewnienia przetrwania oraz swobody rozwoju danego podmiotu⁶.

Do wypełnienia misji tworzenia bezpieczeństwa narodowego konieczne są odpowiednie instytucje i struktury realizacyjne, zwane systemem bezpieczeństwa narodowego. Toteż w znaczeniu strukturalnym (systemowym) – bezpieczeństwo narodowe jest to całościowy kształt przygotowania organizacji państwa dla ciągłego tworzenia bezpieczeństwa narodowego obejmujący następujące podstawowe elementy⁷:

- prawne podstawy bezpieczeństwa;
- politykę i strategię bezpieczeństwa narodowego;
- cywilną i wojskową organizację ochrony i obrony narodowej;
- infrastrukturę bezpieczeństwa;
- edukację w zakresie bezpieczeństwa;
- sojusze i współpracę międzynarodową w zakresie bezpieczeństwa.

Podstawą struktury bezpieczeństwa narodowego jest cywilna i wojskowa organizacja ochrony i obrony narodowej. Można ją rozumieć, jako

⁴ R. Jakubczak, *Obrona narodowa w tworzeniu bezpieczeństwa III RP*, Warszawa 2003, s. 62.

⁵ J. Stefanowicz, *Bezpieczeństwo współczesnych państw*, Warszawa 1984, s. 15.

⁶ Ibidem, s. 19.

⁷ T. Bąk, Z. Ciekankowski, *Teorie bezpieczeństwa*, Jarosław 2012, s.136.

skoordynowany wewnętrznie zbiór elementów nadrzędnego podsystemu kierowania oraz szczegółowych funkcjonalnych podsystemów wykonawczych, określony relacjami współdziałania i substytucji, służący ochronie i obronie żywotnych interesów bezpieczeństwa narodowego – bezpieczeństwa państwa jako instytucji politycznej oraz bezpieczeństwa społeczeństwa⁸.

2. Uwarunkowania bezpieczeństwa narodowego

Państwo, jako jedna z głównych form organizacji społeczeństwa, realizuje naczelny cel zapewnienia bezpieczeństwa narodowego. Powyższe założenie urzeczywistniane jest poprzez politykę bezpieczeństwa, którą można określić jako celową i zorganizowaną działalność upoważnionych organów państwa, zmierzającą do stałego zapewnienia optymalnego bezpieczeństwa narodowego, a także często równoległe na płaszczyźnie międzynarodowej⁹.

Przez uwarunkowania bezpieczeństwa narodowego można rozumieć względnie stałe czynniki mające podstawowy bądź istotny wpływ na charakter bezpieczeństwa narodowego. Wynikają one z natury świata i życia społecznego, miejsca narodu na ziemi, historii, tradycji, charakteru współczesnych zagrożeń oraz stanu organizacji bezpieczeństwa międzynarodowego. Wybór tak szerokiego spektrum czynników wpływających na bezpieczeństwo wynika m.in. z potrzeby uniknięcia jego błędnego rozpatrywania, dokonywanego pod wpływem aktualnie modnego i powszechnie uznanego typu zagrożenia, które zwykle czasowo dominuje w ocenach i organizacji bezpieczeństwa.

Zmienność, nieprzewidywalność i zaskoczenia wpływają na podstawowe uwarunkowania bezpieczeństwa wynikające z natury świata, jego przyrody, życia społecznego, w których to ciągły ruch, będący fundamentalnym atrybutem świata, powoduje nieuchronne zmiany nie zawsze możliwe do przewidzenia. Krótkość życia ludzkiego i brak pokory człowieka wobec ogromu kosmosu rodzi lekceważenie tego atrybutu i zadufanie w trwałość, niezmienność określonego typu bezpieczeństwa, a w konsekwencji brak przezorności i dbałości o nie. Ruch i przekształcenia stanowią jedno z największych zagrożeń bezpieczeństwa narodów. Związane z nimi zmienność, nieprzewidywalność i zaskoczenia można sprowadzić do trzech podstawowych tez:

- Pierwsza, to konieczność traktowania bezpieczeństwa narodowego jako procesu podlegającego nieustannym zmianom, w którym spoczywanie na laurach w jakimś okresie stanu bezpieczeństwa prowadzi nieuchronnie do tragedii.
- Druga, to konieczność traktowania wszelkich hipotez, przepowiedni i prorocत्व, oznajmujących status quo lub odnoszących się do przyszłości, nie tylko jako nieprawidłowych, nieodpowiedzialnych, ale

⁸ W. Kitler, *Obrona narodowa III RP. Pojęcie. Organizacja. System*, Warszawa 2002, s. 243.

⁹ Vide R. Jakubczak, *Bezpieczeństwo narodowe...*, op. cit. ., s. 23.

i groźnych dla bezpieczeństwa narodu. Dzieje się tak z racji działania wpływów rozbijających społeczeństwo, uwalniających od troski i wysiłku w stosunku do pracy nad tworzeniem najważniejszej potrzeby i wartości jaką jest bezpieczeństwo.

- Trzecia teza, wpływająca na zmienność, nieprzewidywalność i zaskoczenia w odniesieniu do bezpieczeństwa narodowego, to konieczność jego kreacji, tworzenia, a nie tylko reagowania na zaistniałe zagrożenia. Innymi słowy – jeśli przyszłości nie można przewidzieć, to należy ją budować, tworzyć, ponieważ to, jaki w perspektywie czasowej będzie stan bezpieczeństwa narodu zależy w znacznej mierze od teraźniejszych woli i działań ludzkich. *Również za to, co się zdarzy w przyszłości jesteśmy odpowiedzialni dzisiaj*¹⁰.

Nieuchronność zagrożeń, reagowanie społeczeństw na klęski żywiołowe, katastrofy, konflikty i wojny, czyli **ciągła walka z przeciwnościami** – stanowią istotą przetrwania ludzkiego. Jest to drugie, naturalne uwarunkowanie bezpieczeństwa narodowego. Wydawałoby się, że tak oczywiste czynniki są zrozumiałe i uwzględniane w codziennym działaniu każdego człowieka, grupy czy wreszcie w funkcjonowaniu państwa. Niestety, historia wskazuje, że ludzkość nieustannie przejawia tendencję do lekceważenia tej podstawowej prawidłowości i daje wiarę cudownym pomysłom na pokój i dobrobyt. Te nierealne, olśniewające idee dotyczą zwykle religii, systemu politycznego, systemu gospodarczego a nawet określonego wynalazku technicznego. Jeśli walka jest istotą życia ludzkiego, to podstawowym i koniecznym warunkiem przetrwania, pomyślności i rozwoju jest posiadanie siły i ciągła troska o jej zwiększanie, odpowiednio do celów narodowych oraz warunków życia i funkcjonowania.

W odniesieniu do bezpieczeństwa narodu wpływ uwarunkowań walki o byt można ująć w czterech głównych obszarach:

- Pierwszy, to bezwzględna prawidłowość, że szeroko rozumiana siła narodowa decyduje o skuteczności i trwałości bezpieczeństwa narodowego. Stąd też konieczne są motywacja i mobilizacja narodu do wzmocnionych wysiłków w tworzenie siły narodowej.
- Drugi, sprowadza się do uznania siły narodowej za fundamentalny, konieczny i niezastąpiony element warunkujący trwanie narodu. Przekonanie o skuteczności w zapewnieniu ochrony i obrony narodowej decyduje o trwaniu, a zarazem stwarza warunki konieczne do swobodnego rozwoju świadomej swego istnienia grupy etnicznej. Siły zbrojne stanowią ostateczny, decydujący argument państwa w walce o przetrwanie, ochronę i obronę przed zagrożeniami militarnymi i niemilitarnymi oraz w tworzeniu warunków do swobodnego rozwoju.
- Trzeci obszar prowadzi do stwierdzenia, iż największym zagrożeniem bezpieczeństwa narodowego jest szeroko rozumiana słabość narodu

¹⁰ Ibidem, s. 51–53.

w stosunku do poziomu cywilizacyjnego i ekonomicznego Europy i świata oraz brak świadomości, woli i organizacji społeczeństwa do wzmoczonego wysiłku narodowego w budowie siły narodu i obrony interesów narodowych.

- Czwarty obszar odnosi się do racjonalnego traktowania członkostwa narodu w różnego rodzaju organizacjach międzynarodowych. Uczestnictwo w takich organizacjach stanowi ważny środek wzmacniający, ale nie zastępuje narodowego wysiłku w tworzeniu wewnętrznych i zewnętrznych warunków bezpieczeństwa narodu. Podstawą bezpieczeństwa narodowego są zatem własne zdolności obronne, warunkujące wolę i możliwości udzielenia pomocy przez inne sojusznicze państwa.

3. Zagrożenia bezpieczeństwa narodowego

Zagrożenie najogólniej rozumiane jest jako antonim bezpieczeństwa. Staje się przez to niezmienną i nieuniknioną, a w niektórych wypadkach powszechną rzeczywistością życia ludzkiego. Jednocześnie ma ono ścisły związek z bezpieczeństwem, które w ten sposób czyni zagrożenie jego podstawową kategorią¹¹. Identyfikacja zagrożeń i wiedza o nich stają się zatem podstawowym warunkiem do wszczęcia działań zapobiegawczych oraz organizacji obrony.

Pojęcie zagrożenia bezpieczeństwa narodowego charakteryzowane było dawniej w ścisłym związku z obszarem militarnym. Uznawano go za priorytetowy, a nawet jedyny. Z upływem czasu i pojawieniem się różnych katastrofalnych wydarzeń zidentyfikowano nowe obszary bezpieczeństwa narodowego, czego przykładem jest potwierdzona teza, iż współczesne bezpieczeństwo narodowe i obrona narodowa obejmują w coraz większym stopniu, oprócz siły militarnej, zdolności ochrony i ratownictwa ludności oraz substancji materialnej i środowiska przed zagrożeniami niemilitarnymi. Zagrożenia, jakie niosą dla współczesnych społeczeństw katastrofy i awarie techniczne, klęski żywiołowe oraz skażenie środowiska są równe skutkom wojny. Zatem uwzględniając aktualne rozumienie bezpieczeństwa narodowego przyjmuje się, że

zagrożeniem będzie taki splot zdarzeń wewnętrznych lub w stosunkach międzynarodowych, w którym z dużym prawdopodobieństwem może nastąpić ograniczenie lub utrata warunków do niezakłóconego bytu i rozwoju wewnętrznego, bądź naruszenie lub utrata suwerenności państwa oraz jego partnerskiego traktowania w stosunkach międzynarodowych – w wyniku zastosowania przemocy politycznej, psychologicznej, ekologicznej, militarnej itp.¹²

¹¹ Z. Ciekankowski, *Współczesne zagrożenia – terroryzm*, [w:] *Bezpieczeństwo regionalne gwarantem rozwoju zasobów ludzkich*, pod red. T. Bąk, , Jarosław 2015, s. 91.

¹² S. Dworecki, *Zagrożenia bezpieczeństwa państwa*, Warszawa 1994, s. 61.

Można zatem konkludować, że zagrożenie bezpieczeństwa narodowego stanowi działanie lub ciąg wydarzeń, które zapowiadają obniżenie drastycznie i w stosunkowo krótkim okresie jakości życia mieszkańców danego państwa. Uwzględniając najczęściej stosowane kryteria przedmiotowe, mogą one przyjmować charakter¹³:

- polityczny;
- militarny;
- gospodarczy;
- społeczny (społeczno-kulturowy);
- ekologiczny.

Rozpatrując współczesne pojęcie zagrożeń bezpieczeństwa narodowego można stwierdzić, że ich zakres rozszerzył się w porównaniu do tradycyjnie utożsamianej obawy związanej z groźbą ataku (agresji). Współczesne zagrożenia bezpieczeństwa narodowego można więc określić jako potencjalne lub istniejące zjawiska, sytuacje bądź działania, godzące w wartości i interesy narodowe, stwarzające niebezpieczeństwo dla: życia i zdrowia, warunków bytu, mienia i środowiska. Cechują je destrukcja (destabilizacja) organizacji życia społecznego i państwowego, a także niweczenie (osłabienie) możliwości rozwoju.

Podstawą do określenia charakteru zagrożeń bezpieczeństwa narodowego jest ocena bezpieczeństwa w XXI w. Okresu niewyobrażalnego rozwoju nauki i techniki, które całkowicie zmieniły życie i funkcjonowanie ludzkości. Niestety, postęp techniczny, przynosząc wielkie korzyści społeczeństwu, objawił równocześnie szkodliwość i nieszczęścia, których rozmiar i skutki przekroczyły tragedie przeszłości. Właśnie zachwiania bezpieczeństwa wynikające z postępu naukowo-technicznego można uznać za pierwszą cechę charakteryzującą współczesne zagrożenia, które mogą świat obrócić w perzynę. Ich egzemplifikację stanowią potencjalne środki masowego rażenia (np. broń jądrowa – elektrownie atomowe, broń chemiczna – trujące środki przemysłowe) i niemalże całkowite uzależnienie ludzkości od urządzeń technicznych, które same w sobie są groźne bądź wrażliwe na awarie czy akty terroru. Pochodną tego nowego powszechnego zagrożenia jest pojęcie tzw. infrastruktury krytycznej, obejmującej systemy i dobra fizyczne tudzież wirtualne, żywotne dla państwa, których zniszczenie lub destrukcja mogłyby osłabić bezpieczeństwo gospodarki, narodowej służby zdrowia i opieki społecznej lub innych dziedzin.

¹³ R. Jakubczak, *Obrona narodowa...*, op. cit. ., s. 92.

4. Źródła zagrożeń społecznych

Obszar liczbowy i przestrzenny infrastruktury krytycznej warunkującej bezpieczeństwo narodowe, a równocześnie wrażliwy na uderzenia wojskowe lub akty terroru, stanowi olbrzymie wyzwanie w tworzeniu bezpieczeństwa narodowego w XXI wieku.

Wzrastające zaludnienie, a tym samym zabudowa terenu nasyconego obiektami i urządzeniami infrastruktury krytycznej, w sytuacji wystąpienia naturalnych zagrożeń (powodzi, pożarów, huraganów, trzęsień ziemi itp.) powodują tzw. katastrofy synergiczne, albo naturalno–techniczne, których łączne destrukcyjne rezultaty są większe, niż suma skutków wywołanych przez każdą z tych tragedii oddzielnie. Ten typ katastrof jest uważany za dominujący w świecie – co stanowi nowe, wielkie wyzwanie w tworzeniu bezpieczeństwa narodowego.

Drugą, po zagrożeniu niesionym przez zdobycze techniki, charakterystyczną cechą powszechnego zagrożenia ludzkości, którą przyniósł XX w., jest degradacja środowiska naturalnego. Żyjemy w epoce dramatycznego konfliktu pomiędzy potrzebami społeczeństwa i świata przyrody. Ekspansja człowieka niebezpiecznie naruszyła równowagę natury. Giną gatunki fauny i flory, rośnie nieustannie zapotrzebowanie energetyczne. Niestety ludzie świadomie ignorują szaleńczą ekspansję przemysłowej cywilizacji, zdając sobie doskonale sprawę z jej szkodliwych skutków. Tragedia niepowstrzymanej degradacji środowiska naturalnego polega zarówno na niszczeniu przyrody, jak i na pogarszaniu się warunków życia w zdewastowanym i zaśmieconym środowisku.

Trzecią charakterystyczną cechą współczesnych zagrożeń stanowią gwałtownie rosnące zagrożenia społeczne. Na ich czoło wysunęło się rosnące bezrobocie, oceniane w skali świata na ok. 204 mln¹⁴. Wbrew nadziejom tzw. globalny wolny rynek nie tylko nie zmniejszył bezrobocia, ale poprzez zjawisko relokacji stanowisk pracy za granice zagroził rynkowi pracy największych gospodarek świata. Globalne bezrobocie, nędza, brak perspektyw poprawy warunków w krajach tzw. Południa (Afryka, Ameryka Południowa i Azja Środkowo–Wschodnia) spowodowały masową, nielegalną migrację ludności do krajów Północy (głównie do USA i Europy Zachodniej), grożącą trwałą destabilizacją społeczeństwa tych krajów. Jednym z największych źródeł zagrożeń społecznych w skali globalnej jest przekonanie i dążenie Zachodu do narzucenia swej uniwersalnej rzekomo kultury, na czele z demokracją, społeczeństwom Azji i Afryki. Okazuje się jednak, że in-

¹⁴ według raportu Międzynarodowej Organizacji Pracy (ILO) *Globalne Trendy Zatrudnienia*, szacuje się ok. 204 miliony osób bezrobotnych w skali świata w 2015 r. MOP prognozuje, że liczba ta wzrośnie do 2019 r. osiągając pułap 219 milionów, por. *The World Employment and Social Outlook 2015*, ILO [dok. elektr.] http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/-dgreports/-dcomm/-publ/documents/publication/wcms_368626.pdf, data dostępu 21.10.2015.

stytucje demokratyczne funkcjonują sprawnie tylko w tradycyjnych demokracjach budowanych przez kilkaset lat.

Czwartą i to bezwzględnie dominującą cechą charakteryzującą zagrożenia bezpieczeństwa narodowego jest zagrożenie terrorystyczne. Terroryzm – stara jak ludzkość forma przemocy, tradycyjnie był określany jako premyślane użycie przemocy lub zagrożenia w celu wywołania strachu; premyślane wymuszanie lub zastraszanie rządów lub społeczeństw w celach nacisku politycznego, religijnego lub ideologicznego. Potęgą współczesnego terroryzmu jest tak wielka, że rzuciła wyzwanie całemu systemowi cywilizacji zachodniej. Tę potęgę określają następujące możliwości ataku i słabości obrony:

- dostępność państw, organizacji terrorystycznych czy grup terrorystów do potężnych środków rażenia, łącznie z bronią masowej zagłady;
- swoboda przemieszczania się, umożliwiająca dostęp do dowolnego obiektu (rejonu) każdego państwa;
- łatwa dostępność do tysięcy obiektów infrastruktury krytycznej oraz miejsc gromadzenia się osób cywilnych;
- dostępność do sieci informatycznych;
- wielka trudność, a najczęściej niemożliwość zapobiegania, identyfikacji, pochycenia i ukarania sprawców ataków terrorystycznych;
- względnie niskie koszty przygotowania ataków terrorystycznych;
- wielka medialność ataków terroru, zwielokrotniająca efekt ich zastraszającego oddziaływania na społeczeństwa i władze.

Prognozy dotyczące dalszego wzrostu zagrożenia terrorystycznego są pesymistyczne. Zarówno dotychczasowe precedensowe akty terroryzmu z użyciem broni masowego rażenia, jak i cyberterroru świadczą o możliwości wykorzystania przez terrorystów zdobyczy współczesnej nauki i technologii. Za najczarniejszy scenariusz uważa się wykorzystanie broni bakteriologicznej (bioterroryzm), broni jądrowej (terror jądrowy) w postaci miniaturowych bomb atomowych. Mimo sukcesów w toczącej się wojnie z terroryzmem, pozostanie on największym zagrożeniem ludzkości w XXI w., gdyż jest to względnie dostępna, tania i skuteczna forma przemocy, wobec której społeczeństwa i państwa są niemalże bezbronne.

Piątą, tradycyjnie najważniejszą, cechą zagrożenia bezpieczeństwa jest zagrożenie militarne rozumiane najogólniej jako potencjalne lub istniejące niebezpieczeństwo użycia przemocy zbrojnej – bezpośrednio lub pośrednio – przeciwko wartościom i interesom narodowym. Źródłem zagrożenia militarnego bezpieczeństwa narodowego jest nie tylko potencjał wojskowy innych państw i możliwość jego agresywnego użycia, ale także, a nawet przede wszystkim, własna słabość bądź bezbronność militarna, prowokująca przeciwników do użycia przemocy.

Całość działań związanych z ochroną przed zagrożeniami dzielimy na cztery etapy:

1. zapobieganie – jest to etap związany w głównej mierze z działaniami w sferze technicznej. Podstawowym celem jest tutaj niedopuszczenie do powstania zagrożenia, a jeśli to jest niemożliwe, do ograniczenia jego skutków;
2. przygotowanie – jest to etap oceny potencjalnych zagrożeń, ich analizy oraz określenia stopnia prawdopodobieństwa wystąpienia danego zagrożenia. Na tym etapie prowadzone są zadania planistyczne, opracowywane warianty i procedury działania w sytuacjach niebezpiecznych, rozpoznawanie własnych sił i środków niezbędnych do podjęcia i prowadzenia działań;
3. reagowanie – są to działania ratownicze, prowadzenie ewakuacji, zapewnienie zastępczych miejsc dla poszkodowanych, wstępne szacowanie strat;
4. odbudowa – to etap, którego głównym celem jest przywrócenie w możliwie krótkim czasie minimum warunków bytowania ludności oraz funkcjonowania systemów komunalnych i struktur administracyjnych na danym obszarze.

Najlepszym sposobem zabezpieczenia się ludzi przed zagrożeniami było zawsze łączenie w ramach organizacji państwa. Z tego też względu na jego strukturach spoczywa obowiązek zapewnienia bezpieczeństwa narodowi, a także ochrona jego dóbr kultury i dziedzictwa, majątku i środowiska przed zagrożeniami i ich skutkami. *Głównym celem obrony narodowej jest zapewnienie skutecznej ochrony i obrony wartości interesów narodowych przed istniejącymi i potencjalnymi zagrożeniami: militarnymi i niemilitarnymi, wewnętrznymi i zewnętrznymi – czyli zapewnienie bezpieczeństwa narodowego*¹⁵.

Należy pamiętać, że wbrew potocznemu mniemaniu, obrona narodowa nie jest tylko dziedziną aktywności wybranych organów administracji ani też wyłącznie domeną działania określonych służb publicznych dysponujących siłą zbrojną, policją i służbami specjalnymi. Przykłady licznych tragedii (klęski naturalne i katastrofy techniczne, przestępczość zorganizowana, terroryzm, konflikty zbrojne i inne) dowodzą, że zagrożenia dotyczą wszystkich dziedzin funkcjonowania państwa, a więc przeciwstawienie się im wymaga współpracy i wzajemnej pomocy we wszystkich tych obszarach, które decydują o sprawnym działaniu państwa – obrona narodowa jest ogólna. Jej misję realizują: organy władzy publicznej, organizacje działające na rynku, których celem jest przede wszystkim zysk, organizacje pozarządowe oraz poszczególni obywatele danego państwa. Priorytet interesu narodowego nad interesami indywidualnymi i grupowymi jest kluczowym elementem funkcjonowania obrony narodowej. Z tego też względu państwo zachowuje możliwość obdarzania wszystkich podmiotów prawa państwowego powinnościami w zakresie obrony narodowej¹⁶.

¹⁵ R. Jakubczak, *Bezpieczeństwo narodowe...*, op. cit. ., s. 231.

¹⁶ R. Jakubczak, *Obrona narodowa...*, op. cit. ., s. 102.

Strategia obrony narodowej stanowi część realizacyjną strategii bezpieczeństwa narodowego, obejmującą wybór, przygotowanie i wykorzystanie oraz zespolenie cywilnych i wojskowych środków oraz metod w celu skutecznego zapobiegania (odstraszenia), ochrony i obrony interesów narodowych przed istniejącymi i potencjalnymi zagrożeniami. Istota obrony narodowej wiąże się z zaangażowaniem całego narodu w sprawy tworzenia, odzyskiwania i walki o samodzielny byt narodowy.

Charakter obrony narodowej przejawia się nie tylko w utrzymywaniu czujności, lecz także w podejmowaniu różnorodnych działań kształtujących środowisko bezpieczeństwa narodowego, przygotowujących struktury państwa i społeczeństwo do właściwego zachowania w różnych warunkach i okolicznościach funkcjonowania państwa, a także w nieustannym doskonaleniu środków i narzędzi obrony narodowej. Obrona narodowa ulega zmianom organizacyjnym i funkcjonalnym, czego główną przyczyną staje się zmiana istoty zagrożeń, a w konsekwencji zmiana misji i celów obrony narodowej.

Nie ma takiej dziedziny funkcjonowania państwa, w której bezpieczeństwo nie odgrywa istotnej roli i nie wpływa na losy ludzi, organizacji, a nawet całego państwa. Ogólny charakter obrony narodowej polega na tym, że bezpieczeństwo jest zapewniane we wszystkich dziedzinach działalności, wewnątrz i na zewnątrz państwa. Skierowana jest ona przeciwko wszelkim formom zagrożeń godzącym w interes narodowy, które stanowić mogą niebezpieczeństwo dla suwerennej władzy, integralności terytorialnej, nienaruszalności granic i terytorium oraz przetrwania narodu.

We współczesnych państwach armia narodowa jest największą i najlepiej zorganizowaną częścią organizacji państwowej, która decyduje o trwałości, stabilności i sile państwa oraz zapewnieniu bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego. Wśród wielu organizacji i instytucji państwa, organizacja wojskowa wytworzyła właściwe tylko dla niej oraz niezaprzeczane przez inne organizacje cechy, które wnoszą do życia i funkcjonowania narodu i państwa oraz organizacji ponadpaństwowych. Do tych cech można zaliczyć:

- dysponowanie oraz umiejętność wykorzystania w masowej skali radykalnego środka przemocy, jakim jest szeroki zestaw broni oraz form i sposobów jej bojowego wykorzystania;
- specyficzną strukturę wojska, zapewniającą działanie w skrajnie niekorzystnych i nieprzewidywalnych sytuacjach, łącznie z wojną;
- dowodzenie wojskowe;
- mobilność, przygotowanie i zdolność prowadzenia walki zbrojnej, prowadzenie akcji i operacji wojskowych w dowolnym obszarze państwa, a także poza jego granicami;
- stałą gotowość bojową wojsk;
- zdolność niesienia pomocy społeczeństwu, czyli wsparcie wojskowe władz cywilnych i ludności w sytuacjach szczególnych zagrożeń i potrzeb.

Siły zbrojne są dla narodu podstawowym symbolem narodowym, nośnikiem i współtwórcą wojskowych tradycji narodu, które chronią i bronią wartości, interesów i więzi narodowych kolejnych pokoleń, współtworzą siłę narodową, stanowią wzorzec i motywację do służby Ojczyźnie, są głównym źródłem dumy narodowej i aktywności obywatelskiej oraz patriotycznej.

Podsumowanie

Podsumowując współczesne zagrożenia oraz ich wpływ na tworzenie bezpieczeństwa narodowego na podstawie badań własnych oraz literatury przedmiotu można je przedstawić w następujących obszarach:

- nad każdym narodem wisi widmo zagłady środkami masowego rażenia, jakie są w arsenalach wielu państw, organizacji międzynarodowych i grup terrorystycznych;
- nieustanny postęp techniki, oprócz korzyści, przynosi nieuchronnie nowe, coraz większe możliwości zagrożeń ludzkości i środowiska oraz uzależnienie bezpieczeństwa od funkcjonowania urządzeń technicznych;
- terroryzm, tradycyjna forma przemocy, wykorzystując współczesne środki rażenia,
- w tym środki masowej zagłady, oraz dostępność obiektów i urządzeń infrastruktury krytycznej przekształcił się w największe zagrożenie bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego;
- niepowstrzymana destrukcja środowiska naturalnego systematycznie pogarsza warunki życia ludzkości;
- ochrona i obrona wciąż wzrastającej liczby i rodzajów obiektów i urządzeń infrastruktury technicznej staje się jednym z głównych wyznaczników zapewnienia bezpieczeństwa narodowego;
- zagrożenia społeczne bezpieczeństwa, na czele z masowym bezrobociem, przyczyniają się do zastoju rozwoju oraz destabilizacji więzi i struktur społecznych i państwowych;
- katastrofy synergiczne, czyli stan, gdy kataklizm naturalny wywołuje tragedię techniczną lub odwrotnie, są współcześnie dominującym rodzajem katastrof, który potęguje destrukcyjne rezultaty ich łącznego zaistnienia, a tym samym utrudnia i zwielokrotnia potrzeby ratowania oraz usuwania ich skutków;
- cyberprzestrzeń to nowa, wciąż wzrastająca na znaczeniu sfera ludzkiej działalności wymagająca ochrony i obrony przed niszczycielskimi oddziaływaniami, na czele z cyberterroryzmem;
- zagrożenia niemilitarne, zarówno społeczne, jak katastrofy i awarie techniczne, klęski żywiołowe oraz skażenie środowiska są porównywalne z pokłosem wojen, a ochrona przed nimi i usuwanie ich skutków stanowią również współczesną ochronę i obronę narodową, do której państwo musi zmobilizować wszystkie cywilne oraz wojskowe siły i zdolności działania;

— niski poziom świadomości zagrożeń oraz przygotowania ochronnego i obronnego same w sobie stanowią zagrożenie bezpieczeństwa narodowego, gdyż prowokują niekorzystne sytuacje i przeciwników oraz skazują na reaktywne, improwizowane działania w sytuacji zaistnienia zagrożeń.

Aby pewnie i stabilnie funkcjonować w obecnej rzeczywistości należy odpowiednio kształtować politykę w zakresie bezpieczeństwa narodowego. Jest to jedno z najważniejszych zadań współczesnego świata. Na wybranych przez naród: parlamencie, rządzie i prezydencie spoczywa wielka odpowiedzialność za zapewnienie przyszłym pokoleniom warunków do spokojnej i niezachwianej egzystencji. Bezpieczeństwo narodowe musi się opierać na dwóch mocnych fundamentach: stabilności państwa i aktywności kraju na arenie międzynarodowej.

Bibliografia

Opracowania

- Bąk T., Ciekankowski Z., *Teorie bezpieczeństwa*, Jarosław 2012.
- Ciekankowski Z., *Współczesne zagrożenia – terroryzm*, [w:] *Bezpieczeństwo regionalne gwarantem rozwoju zasobów ludzkich*, pod red. T. Bąk, Jarosław 2015.
- Dworecki S., *Zagrożenia bezpieczeństwa państwa*, Warszawa 1994.
- Jakubczak R., *Bezpieczeństwo narodowe Polski w XXI wieku*, Warszawa 2006.
- Jakubczak R., *Obrona narodowa w tworzeniu bezpieczeństwa III RP*, Warszawa 2003.
- Kitler W., *Obrona narodowa III RP. Pojęcie. Organizacja. System*, Warszawa 2002.
- Kukułka J., Zięba R., *Polityka zagraniczna państwa*, Warszawa 1992.
- Stańczyk J., *Współczesne pojmowanie bezpieczeństwa*, Warszawa 1996.
- Stefanowicz J., *Bezpieczeństwo współczesnych państw*, Warszawa 1984.
- Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, Warszawa 2002.

Źródła internetowe

- The World Employment and Social Outlook 2015*, ILO [dok. elektr.] http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/-dgreports/-dcomm/-publ/documents/publication/wcms_368626.pdf, data dostępu 21.10.2015.

